

[इंग्रजीमध्ये टंकलिखित न्यायनिर्णयाचा मराठीमध्ये अनुवाद]

[१९९६] १ एस.सी.आर. ११२०

यु.पी. जल निगम आणि इतर

विरुद्ध

नरिंदर कुमार अगरवाल

३१ जानेवारी, १९९६

[न्या. के. रामास्वामी, न्या. एस. सगीर अहमद आणि

न्या.जी. बी. पट्टनायक]

सेवा नियम :

उत्तर प्रदेश पाणीपुरवठा व मलनिस्सारण अधिनियम, १९७५/उत्तर प्रदेश जल निगम अभियंते

(सार्वजनिक आरोग्य शाखा) सेवा नियमन, १९७८ :

कलम १७/नियम ५, १०, १८ - पदोन्नती - कनिष्ठ अभियंता ते सहायक अभियंता -

सर्वसाधारणपणे २५% कोटयामध्ये पदोन्नती - ५% पदवीधर कोटा - पदवी सह अहर्ता असलेला

कनिष्ठ अभियंता हा विचारात घेतलेला नाही - एकदाही विचारात न घेतलेला अभियंता - नंतर

एकदा विचार केला पण निवडला गेला नाही - एका रिट याचिकेवर उच्च न्यायालयाने २५% पदोन्नती कोट्यातील त्यांच्या खटल्याचा विचार करण्याचे निर्देश दिले - विचार केला आणि पदोन्नती दिली - अपीलमध्ये असा निर्णय दिला की : विचार क्षेत्राचा स्वीकार केलेला ठराव आणि संबंधित कर्मचारी विचारक्षेत्रात येत नसल्या मुळे, त्यात काही दोष आढळत नाही- पुढील निवडीत कमिटीने गुणवत्तेच्या आणि क्षमतेच्या आधारावर पुढील प्रक्रिया केली आणि चार व्यक्तींची निवड केली - निवड झालेल्या उमेदवारांकडे निवड न झालेल्या उमेदवारांपेक्षा गुणवत्ता आणि क्षमता नाही, हे न्यायालयाच्या निदर्शनास आणून दिले नाही- त्यामुळे त्यांची निवड कोणत्याही बेकायदेशीरपणाने केली जात नाही- उच्च न्यायालयाच्या आदेशानुसार त्या उमेदवाराचा विचार करण्यात आला आहे आणि त्यास पदोन्नती देण्यात आली आहे त्यामुळे हस्तक्षेप गरजेचा नाही.

दिवाणी अपील अधिकारिता : दिवाणी अपील क्रमांक ३३४४/१९९६.

अलाहाबाद उच्च न्यायालयाने दिनांक १७.१.९२ रोजी सी.मिस्क.डब्ल्यू.पी. क्रमांक 14229/1984 मध्ये पारित केलेल्या न्यायनिर्णय आणि आदेशावरून.

के. माधवा रेड्डी आणि कु. संध्या गोस्वामी, अपीलकर्त्यांसाठी.

अॅड. जनरल ए. के. श्रीवास्तव, राजेश के. शर्मा, उत्तरवादींसाठी.

न्यायालयाचा आदेश पुढीलप्रमाणे पारित करण्यात आला.

विलंब माफी मंजूर. अनुमती दिली.

अपीलकर्ते - यू.पी. उत्तर प्रदेश पाणीपुरवठा व मलनिस्सारण कायदा १९७५ अन्वये जल निगमची स्थापना करण्यात आली. परिणामी, उत्तर प्रदेशच्या स्थानिक स्वराज्य संस्था अभियांत्रिकी विभागात कार्यरत असलेल्या व्यक्तींची अपीलकर्त्यांच्या प्रशासकीय नियंत्रणात बदली करण्यात आली. कायद्याच्या कलम ९७ अन्वये अधिकाराचा वापर करून उत्तर प्रदेश जल निगम अभियंते (सार्वजनिक आरोग्य शाखा) सेवा नियम, १९७८ (थोडक्यात 'नियमन') तयार करण्यात आले. नियमावलीच्या नियम ५ मध्ये असे नमूद करण्यात आले आहे की:

“ ५. नियम ६, १७ आणि १८ लक्षात घेऊन खालील स्त्रोतांकडून सेवाप्रवेश .

(१) सहाय्यक अभियंता ;

अ. स्पर्धा परीक्षेच्या निकालाच्या आधारे किंवा भरतीच्या नियमावलीच्या भाग ५ मध्ये विहित केल्याप्रमाणे सरळ भरती.

परंतु, आणीबाणीच्या प्रसंगी निगम मुलाखतीच्या आधारेही भरती करू शकते.

टीप : सहाय्यक पदाची प्राथमिक भरती. केवळ तात्पुरत्या रिक्त जागांवर इंजिनीअर ची नियुक्ती केली जाणार आहे.

(२) माजी स्थानिक स्वराज्य संस्था, विभाग आणि / किंवा जल निगमच्या सेवेत असलेल्या कनिष्ठ अभियंते आणि संगणक माजी एलएसजीडी आणि / किंवा यूपी जल निगम किंवा इतर कोणत्याही विभागात दहा वर्षे सलग सेवा दिलेल्या

उमेदवारांना पदोन्नती देऊन. त्यासाठी तात्पुरत्या सेवेची मोजणी केली जाणार आहे. या अटींची पूर्तता करणाऱ्या आणि नियम १६ (३) च्या कक्षेत येणाऱ्या उमेदवारांचा विचार केला जाईल.

टीप : कनिष्ठ अभियंता व संगणक पदाच्या भरतीचा तपशील अटी १ मध्ये देण्यात आला आहे. परंतु २५ टक्के पदे पदोन्नतीने आणि उर्वरित पदे सरळ भरतीने भरली जातील, अशा पद्धतीने भरती केली जाणार आहे. योग्य उमेदवार उपलब्ध नसतील तरच या टक्केवारीत कोणतीही सवलत दिली जाईल.

नियम १० मध्ये असे नमूद केले आहे की, सर्वोच्च न्यायालयाच्या अहवालातून सिव्हिल इंजिनीअरिंगची पदवी किंवा तत्सम पदवी घेतल्याशिवाय कोणत्याही व्यक्तीची थेट नागरी पक्षात भरती केली जाणार नाही. मान्यताप्राप्त विद्यापीठ किंवा बीसी एएमआयईचा भाग अ आणि ब उत्तीर्ण झाला आहे. त्यातील कलम ब मध्येही अशाच अटींवर यांत्रिक बाजूने कोणत्याही व्यक्तीची भरती केली जाणार नाही, अशी तरतूद करण्यात आली आहे. सरळ भरतीचे प्रमाण ७५ टक्के आणि पदोन्नतीसाठी २५ टक्के असून रिक्त पदांची मोजणी करताना पदोन्नतीसाठी २५ टक्के हे प्रमाण कायम ठेवावे. यासाठी प्रासंगिक असलेल्या नियम १०(३) नुसार माजी एलएसजीडी किंवा जल निगमच्या सेवेतील संगणक व कनिष्ठ अभियंत्यांना सहाय्यक पदावर बढती दिली जाणार नाही. अभियांत्रिकी (सिव्हिल) किंवा (मेकॅनिकल) नियम ५ (१) (क) (दोन) अन्वये त्याने नियम १० (१) आणि १० (२) मध्ये विहित केलेली अट उत्तीर्ण केली आहे. त्यामध्ये जोडलेल्या नोटमध्ये भरतीच्या अटी शिथिल करण्यासाठी सवलत

देण्यात आले असून सहाय्यक अभियंता पदावर कनिष्ठ अभियंता व संगणक यांची निवड आणि पदोन्नतीसाठी इतर कोणतेही निकष अवलंबता येतील. दुसऱ्या शब्दांत सांगायचे तर, या नोटमुळे त्यांना केवळ सहाय्यक पदांच्या निवडीसाठी पात्रता परीक्षा उत्तीर्ण होण्यासाठी विहित नियम शिथिल करणे शक्य झाले. अभियंते. या क्षणी, आम्ही पाहू की हा नियम निश्चित सेवा न्यायशास्त्र आणि या डी कोर्टाने घालून दिलेल्या कायद्याच्या विरुद्ध आहे आणि सेवेची कार्यक्षमता वाढविण्यासाठी हानिकारक आहे आणि उत्कृष्टता आणि प्रामाणिक सेवा सुधारण्यासाठी स्त्रोत कोरडा करेल. मात्र, नोट हा हल्ल्याचा विषय नसल्याने पुढे निरीक्षण करण्याची गरज नाही.

नियम 18 मध्ये पदोन्नतीचा अधिकार देण्यात आला आहे ज्यात असे म्हटले आहे की "कार्यकारी अभियंता पदावर पदोन्नतीसाठी सेवाज्येष्ठता हा निकष ई असेल आणि सहाय्यक पदावर पदोन्नतीसाठी असेल. अभियंता, अधीक्षक अभियंता आणि मुख्य अभियंता, गुणवत्ता हा निकष असेल". जल निगमने टिप अंतर्गत शिथिलतेच्या अधिकाराचा वापर करून दिनांक ३१.१२.१९८३ रोजी ठराव संमत केला की प्रत्येक वेळी निकष बदलणे योग्य नाही आणि यापूर्वी ज्या आधारावर निवड करण्यात आली आहे त्यात बदल करणे आवश्यक नाही. म्हणून, कार्यपद्धतीचा पुनरुच्चार खालीलप्रमाणे करण्यात आला :

“प्रत्येक उमेदवाराची मागील पाच वर्षांची वार्षिक गोपनीय नोंद तपासण्यात येणार आहे. अर्धापेक्षा जास्त चांगल्या नोंदी किंवा प्रवेशिका जास्त असतील तर उमेदवार निवडीसाठी योग्य मानला जाईल.”

जल निगमच्या ६२ व्या बैठकीत घेण्यात आलेल्या निर्णयानुसार ३१.१२.८३ पर्यंत पात्र उमेदवारांसाठी पात्रता उत्तीर्ण होण्याची अट शिथिल करण्यात आली असून त्याऐवजी सेवा नोंदींच्या आधारे पदोन्नतीची अट पदोन्नतीसाठीचा आधार करण्यात आली आहे. गुणवत्ता निश्चित करण्यासाठी, विचारक्षेत्रात येणाऱ्या सर्व उमेदवारांच्या गोपनीय नोंदींची छाननी करण्यात यावी, जरी त्यांची प्रामाणिकता प्रमाणित झालेली नाही.”

सहाय्यक अभियंत्यांची १८ पदे रिक्त असून एलएसजीडीचे माजी अधिकारी किंवा निगमअंतर्गत नियुक्त केलेल्या अधिकाऱ्यांचा सेवारत उमेदवारांसाठी राखीव असलेल्या २५ टक्के कोट्यासाठी पदोन्नतीसाठी विचार करण्यात आला आहे. दिनांक १९.५.१९८३ च्या ठराव क्रमांक ५०२ अन्वये असा ठराव करण्यात आला की, पूर्वीच्या विभागात किंवा निगमअंतर्गत सलग १० वर्षे सेवा ही पूर्वअट असून पदोन्नतीसाठी निगममध्ये ५ वर्षे आवश्यक आहे. जल निगममध्ये पाच वर्षे सेवा पूर्ण केलेल्या पदवीधर अभियंत्यांसाठी २५ टक्क्यांपैकी ५ टक्के राखीव ठेवण्याचा ही ठराव करण्यात आला. वरील निकषांचे पालन करून उमेदवारांचा विचार करून त्यांची निवड करण्यात आली. पहिली निवड दिनांक २४ सप्टेंबर, १९८३ रोजी आणि दुसरी निवड ऑगस्ट १९८४ मध्ये करण्यात आली.

दिनांक १२ एप्रिल, १९७३ रोजी एलएसजीडीमध्ये कनिष्ठ अभियंता म्हणून नियुक्त झालेल्या उत्तरवादीने दिनांक ३ नोव्हेंबर, १९८२ रोजी बीई पदवी पात्रता परीक्षा उत्तीर्ण केली होती. त्यांनी दिनांक १३.४.१९८३ रोजी जे.ई.म्हणून १० वर्षे सेवा बजावली होती, ते पदवीधर

असल्याने व सर्वसाधारण २५% कोट्यातील तसेच पदवीधर कोट्यातील पदोन्नतीस पात्र होते, परंतु दिनांक ४ सप्टेंबर १९८३ रोजी निवडीसाठी त्यांचा विचार झालेला दिसत नाही. ऑगस्ट १९८४ मध्ये झालेल्या दुसऱ्या निवडीत त्यांचा विचार करण्यात आला पण त्यांची निवड झाली नाही. त्यामुळे त्यांनी रिट याचिका क्रमांक १४२२९/८४ दाखल केली.

अलाहाबाद उच्च न्यायालयाने दिनांक 17.1.1982 च्या आदेशाद्वारे रिट याचिका मंजूर केली आणि संबंधित वर्षासाठी पदोन्नतीसाठी राखीव असलेल्या 25% कोट्यात उत्तरवादीच्या प्रकरणाचा विचार करण्याचे निर्देश दिले. दिनांक २०.२.१९९२ रोजीची कार्यवाही आमच्यासमोर ठेवण्यात आली आहे, ज्यामध्ये न्यायालयाच्या निर्देशानुसार अपीलकर्त्याने आपली बाजू विचारात घेतली होती, एक अतिरिक्त पद निर्माण करण्यात आले आणि विशेष प्रकरण म्हणून पदोन्नतीसाठी राखीव असलेल्या २५% कोट्यामध्ये त्याला पदोन्नती देण्यात आली.

अपीलकर्त्याचे विद्वान वरिष्ठ वकील श्री. के. माधव रेड्डी यांनी असा युक्तिवाद केला की, येथे नमूद केलेल्या नियमाच्या टिपमुळे बोर्डाला निकष शिथिल करण्याचा अधिकार मिळतो; मंडळाने निकष शिथिल केल्यानंतर विहित निकषानुसार पात्र असलेल्या ५४ व्यक्तींसह सर्व व्यक्तींचा विचार केला कारण ते नमूद केलेल्या नियमात मोडत होते; प्रतिवादीचा विचार केला गेला नाही कारण ते विचारात घेण्याच्या कक्षेत मोडत नाहीत. पदवीधरांसाठी राखीव असलेल्या ५ टक्के कोट्यापैकी अनुक्रम क्रमांक १३ वरील प्रतिवादीसह १७ उमेदवारांचा विचार करण्यात आला, कारण निकष गुणवत्ता आणि क्षमता, अधिक

गुणवंतांना पदोन्नती देण्यात आली आणि त्यामुळे प्रतिवादीची निवड होऊ शकली नाही. उच्च न्यायालयाने चुकीच्या आधारावर कार्यवाही केली होती, म्हणजे प्रतिवादीला 25% कोट्यात विचारात घेतले गेले नाही आणि तो एकटाच पदवीधर पात्र होता परंतु, पदोन्नतीसाठी त्याचा विचार केला गेला नाही. पदवीधर असलेल्या १७ उमेदवारांचा विचार करण्यात आला आणि गुणवत्ता व क्षमता हा निकष असल्याने उच्च न्यायालयाने ज्या आधारावर कारवाई केली, ती कायद्याने वैध नाही, असे नमूद करण्यात आले आहे.

प्रतिवादीची बाजू मांडणारे सिक्कीमचे विद्वान अॅडव्होकेट जनरल ए. के. श्रीवास्तव यांनी असा युक्तिवाद केला की, उत्तरवादीने एप्रिल १९८३ मध्ये पदोन्नतीसाठी योग्य पात्रता मिळवली आहे, ज्या तारखेपर्यंत शिथिलीकरणाचे निकष बनवले गेले नाहीत, त्याचा विचार करायला हवा होता. परंतु, नियमांनुसार त्याचा विचार केला गेला नाही. ऑगस्ट ८४ च्या निवडीतही त्यांचा विचार करण्यात आला नाही जरी ते विचारात घेण्यास पूर्णपणे पात्र होते. त्यामुळे उच्च न्यायालयाने निर्देश देणे योग्यच होते आणि त्यामुळे याचिकाकर्त्यांच्या प्रकरणात काहीच गुणवत्ता नाही.

असे दिसते की सर्व पात्र व्यक्ती पदोन्नतीसाठी विचारक्षेत्रात येतील हे पाहण्याच्या दृष्टीने अपीलकर्त्याने सवलतीचा सामान्य नियम स्वीकारला आणि सर्व व्यक्तींच्या प्रकरणांचा विचार केला. परंतु, संमत झालेल्या ठरावावरून, आम्ही हे लक्षात घेऊन नाखुश आहोत की योग्यता किंवा सचोटीदेखील विचारात घेतली नाही कारण ते विचारात घेण्यासाठी संबद्ध नाहीत. पदे निवडताना गुणवत्ता आणि सचोटी हाच एकमेव विचार आहे आणि सर्व

उमेदवारांची गुणवत्ता समान असेल तरच ज्येष्ठता प्रासंगिक ठरेल, असा प्रस्थापित कायदा आहे. ज्या व्यक्तींमध्ये तेवढी सचोटी आणि क्षमता नाही, अशा व्यक्तींच्या सोयीसाठी मंडळाने उलट भूमिका घेतल्याचे दिसते. मात्र, व्यक्तींना देण्यात आलेल्या पदोन्नतीचा मुद्दा मांडण्यात आलेला नसल्याने त्यांच्या निवडीबाबत शंका व्यक्त करण्याची गरज नाही, परंतु उत्कृष्टता सुधारण्यासाठी किंवा सेवेत उच्च पदावर पोहोचण्यासाठी अधिकाऱ्यांमध्ये कार्यक्षमता, सचोटी आणि प्रामाणिकपणा रुजविण्यासाठी अधिकाऱ्यांच्या पदोन्नतीचा विचार करताना जल निगम ज्या पद्धतीने काम करीत आहे, त्याबद्दल आम्ही नाखुश आहोत.

असे दिसून आले आहे की, ठरावानुसार विचारक्षेत्राचे निकष स्वीकारले गेले आणि ५४ व्यक्तींचा विचार करण्यात आला आणि उत्तरवादी विचारात घेण्याच्या कक्षेत आला नाही, त्यामुळे ५४ उमेदवारांना विचारात घेण्याच्या क्षेत्रात प्रतिवादीचा विचार न करण्यात आम्हाला दोष आढळत नाही. पदवीधरांसाठी राखीव असलेल्या ५ टक्के कोट्यात, जरी उत्तरवादीने पात्रता पूर्ण केली आहे आणि विचारात घेण्यास पात्र आहे, तरीही त्यांचा उमेदवारांच्या पॅनेलमध्ये समावेश करण्यात आला होता आणि त्या दृष्टीने स्थापन केलेल्या समितीने निवड केली होती. समितीने गुणवत्ता व क्षमतेच्या आधारे पुढे जाऊन सर्व १७ उमेदवारांच्या निकषांचे मूल्यमापन करून अनुक्रमांक १, २, ६ व ८ वर असलेल्या चार उमेदवारांची निवड केल्याचे दिसून येते. निवड झालेल्या उमेदवारांमध्ये उत्तरवादीपेक्षा श्रेष्ठ योग्यता आणि क्षमता नाही हे दर्शविण्यासाठी कोणतीही सबळ परिस्थिती आमच्या निदर्शनास आणून दिली गेली नाही, आम्हाला असे वाटत नाही की निवड कोणत्याही बेकायदेशीरतेने व्यापली गेली आहे.

मात्र, उच्च न्यायालयाने दिलेल्या निर्देशानुसार उत्तरवादीच्या दाव्याचा आधीच विचार करून त्याला बढती देण्यात आली आहे, ही परिस्थिती लक्षात घेता उच्च न्यायालयाच्या आदेशात हस्तक्षेप करण्यास आम्ही तयार नाही.

त्यानुसार, उपरोक्त कायद्याच्या तरतुदी आणि निरीक्षणे जाहीर करून अपील फेटाळले जाते. खर्चाबाबत आदेश नाहीत.

अपील फेटाळले .

X-X-X-X-X-X-X

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही कारणाकरता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्याय निर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X-X-X-X